

egy-egy. ügyesebb mesterember egyéni művészkedésének terméke.

A faragott díszítés régi darabokon eredetileg soha sem volt egyszínű, hanem a faragás is több színűre volt festve. Igen gyakran rá van vésve vagy rá van festve a pad háttámlájára az első tulajdonos neve, nevének kezdőbetűi vagy az évszám.

A hódmezővásárhelyi néprajzi gyűjteményben őriznek egy 1790-ben készült, ma igen rossz állapotban levő faragott karés háttámlás padot, amely szinte mintapéldánya lehetne ennek a bútorféle díszítménynek (10. ábra). Ma egyszínű barnára van festve, de a lekapart festékréteg alatt látszanak az egykori többszínű festés nyomai. A szokott kezdetleges alsó rész felett olyan szép háttámla emelkedik, amely páratlan szépségében. A középkori bútordivatból megmaradt térkitöltő rácsozat mellett van rajta reneszánsz szegélyfűrészelés, a legszebb azonban a háttámla faragása. A tulajdonos neve és az évszám mellett a finoman és formásan kifaragott virágdíszekben pompásan egyesül a barokk-rokokó stílus kaeszkaringós ékítménye az izléses magyar népies virágornamentikájával.

Cs. Sebestyén Károly.

(Deutscher Auszug) — Die Bank im ungarischen Bauernhaus. Verfasser beschreibt die verschiedenen Arten und Formen der Bank des ungarischen Bauernhauses, und versucht eine geschichtliche Entwicklung der Formen und die Herkunft der einzelnen Typen des Möbels zu ergründen.

A sirató

A lakodalom, a magyar ember „második tisztessége“, igen fontos életfordulópont. Átmenet ez az eddigi függetlenebb, szabadabb leány-, illetőleg legénysorból a házasok közé; ezzel lesz „emberré“ a legény s asszonnyá a leány. A „Menyasszonykontyolás“ című dolgozatomban¹ az átmenet befejező mozzanatára, a leánynak az asszonyok közé való felvételére mutatam rá, illetve az avatás szertartásának lefolyását foglaltam össze. Ez alkalommal az átmenet kezdő mozzanatát adom s ez a leányra a lányok, legényre a legények sorából való kiválás ünnepe.

A szokás elnevezése vidékenként más és más. Erdélyben, ahol a szokás a legelterjedtebb, általában sirató-nak, siratóesté-nek nevezik, Torockón búcsúvacsora, tyúkhúsvacsora, ingyenvacsora,² a csángóknál filke, fülke³ vagy vedre,⁴ az Alföldön leányháló,⁵ Nagyszéná-

son legény-, leánybúcsú,⁶ Békésen, bármely napon tartják is, szombat este,⁷ Felsődunatájon⁸ és Csepelszigeten⁹ virrasztó a neve.

Napja majdnem általánosán az esküvőt megelőző nap; a tiszapolgári palócoknál a lakodalmat megelőző vasárnap délután,¹⁰ a hétfalusi csángóknál a harmadik hirdetés után,¹¹ Máramarosmegyében¹² Técsőn¹³ a hivogatást követő napon, Börvelyben a hivogatás napján, Oroszhegyen¹⁴ az esküvő előtt nyole nappal, Békésen¹⁵ pedig bármely nap lehet hétfő és péntek kivételével.

Néhol külön hívják meg ez alkalomra a vendégeket, vagy pedig az általános hivogató alkalmával mondják meg a sirató napját is. Kalotaszegen a menyasszony és vőlegény külön-külön hívják meg az érdekelteket a siratóba.¹⁶ Jankó szerint Kalotaszegen a siratóestén a vőfély mégegyszer meghívja az ismerősöket, két pár tojást kér fehérítő-nek, mert „a nap és szél nagyon megbarnították a menyasszony arca bőrét”.¹⁷ Hétfaluban a menyasszony egyik meghittebb barátnője hívja össze leánytársait.¹⁸ Oroszhegyen, ha együtt tartják a siratót, akkor két felszalagozott, felvirágozott legény felcícomázott pálcákkal végzi a hivogatást, — ha pedig a leány külön tartja, akkor három felpártázott, felcsokrozott leány teljesíti ezt a tisztséget.¹⁹ Marosszéken a rendes hivogatók hívnak a siratóba is.²⁰

Nincs általános szabály arra, hogy a siratót együtt tartás a leány, vagy a legény házánál. Szucsákon,²¹ a székelyeknél²² és Marosszéken²³ csak leánybúcsút ismernek, a legtöbb helyt azonban mind a két háznál külön tartják s csak később jönnek össze a leányosháznál. Oroszhegyen, ha a házasulandók egy faluban laknak, akkor együtt tartják a siratót, de ha más helységben laknak, akkor külön-külön van a két sirató is.²⁴

Az ünnepség résztvevői a fiatalok: leánybarátnők, legénytársak. Szucsákon²⁵ és Magyardécsen²⁶ a fiatalságnak illetlen dolog megjelenni a menyegzőn, azért tartják a siratót. Néhány feljegyzésben azt találjuk, hogy csak a rokonok s ismerősök vesznek benne részt; ez azonban valószínűleg csak elfejlődés, mert hiszen a sirató éppen a legény- és leánytársaktól való búcsú, a közülök való kiválás napja. A rokonoktól, ismerősöktől való búcsúzásnak külön megállapított alkalma van a lakodalmi szertartások sorozatában.

Bár Erdélyben a szokásnak sirató a neve, még sem szomorú a lefolyása. Torockón az egyik vőfély a cigányok kíséretében elmegy a menyasszonyhoz s a vőlegény megbízásából fel-

kéri a szülőket, engedjék el lányukat a táncba. Az engedély megkapása után a leányt a vőfély a cigányokkal a siratóházba vezeti s itt naplementéig mulatnak. Ekkor a vőlegény, a vőfélyek s nyoszolyólányok a zenészekkel hazakísérik a menyasszonyt s rövid vacsorát kapnak.²⁷ A dévai csángóknál a vőlegény vendéggazdájával s vőfélyével megy a menyasszonyhoz. A kapuba érve vaktöltéssel a levegőbe lőnek. Ekkor a menyasszony vendéggazdája, a két nyoszolyólány s néhány vendég kijön s fogadja az érkezőket. Bemennek a házba s itt a vőlegény vendéggazdája előadja, hogy jó erős csapattal jöttek a végre megtalált menyasszonyért. A menyasszony vendéggazdája azt válaszolja, hogy neki is van pár markos legénye. Majd behóznak egy rongyos ruhába öltöztetett nőt, ez azonban nem kell a vőlegény népének. Majd megint az előbbihez hasonlót vezetnek be, de azt sem ismerik el magukénak. Erre előjön az igazi, akit örömmel fogadnak. A cigány ráhúzza s reggelig táncolnak.²⁸

Az ünnepséghez az ünnepi vacsora is hozzátartozik. Magyardécsen az asztalfőn ülő öreg férfi rövid imádságot mond az étkezés megkezdése előtt és utána.²⁹ Alsófehér megyében a gazda nevében a násznagy áldja meg az asztalt. Itallal kezdik s egy savanyú és egy édes tálattal folytatják.³⁰ Kalotaszegén a hívogatótól összeszedett tojásokból rántottát készítenek s azt fogyasztják el.³¹ Torockón az ú. n. tyúkhúsvacsora szokásos, azaz töltött majorság, sütemény, bor.³² A székelyeknél a vendégek hozzák össze a tésztákat, mézespálinkát vagy bort; vacsorát nem adnak, mert amint mondják, ilyenkor nem „ülnek asztalt”.³³ Magyardécsen a kiválóbb vendégeknek bort szolgálnak fel, míg a többiek csak pálinkát isznak.³⁴ Oroszhegyen a megjelentek vagyoni állapotuk szerint pénzajándékokat adnak a házasulandóknak, s ezt egy tányérba teszik le a tánc kezdete előtt³⁵ Kalotaszegén a siratóra — s csakis erre — meghívott leány egy virágos tányért visz ajándékkul. (A lakodalomra is meghívott nem visz semmit, csak másnap küld két virágos tányért a menyasszonynak.)³⁶

A mulatságot rendszeren tánc fejezi be;³⁷ Torockón az éjfélig tartó tánc után a vőfélyek hazakísérik a nyoszolyólányokat.³⁸

Kalotaszegén a meghívottak mindkét háznál külön gyülekeznek, s mikor már együtt vannak, a vőlegény „felekezete” a vőlegény vezetése alatt átvonul a menyasszonyékhöz s itt már kaláccsal és pálinkával várják őket.³⁹ Magyardécsen a vőlegény tizenegy óra körül búcsú nélkül otthagyja vendégeit s

a vőfély kíséretében felkeresi menyasszonyát.⁴⁰ Alsófehérmegyében a legény násznagyával együtt észrevétlenül felke-rekedik a mulatók közül s a lányos házhoz bekopogtatva bees-teledett utasok módjára szállást kérnek. Egy ideig kötekednek velük, de végül beengedik őket s az asztalhoz telepedve iddógal-nak. A násznagy nemsokára visszamegy, de a legény ott ma-rad.⁴¹ Kalotaszegen néha a vőlegény maga megy át a meny-asszony házához megtömött tarisznyával s az estét ott tölti.⁴² Bükkös környékén a legény egyedül s titokban megy át, amikor náluk javában folyik a tánc; kémlelődik s egy hívével kihar-vatja a leányt. De ha észreveszik a legényt, elfogják mint nem közéljük valót, beviszik s addig nem eresztik szabadon, míg násznagya egy veder borral ki nem váltja.⁴³

Az Alföldön régen a leánypajtások az esküvő előtti éjt együtt töltötték a menyasszonnyal; ezt nevezték leányhálónak.⁴⁴ Az Ormánságban is a jegyesség utolsó napjaiban a meny-asszony leánybarátnői csapatosan mennek hozzá búcsúzni.⁴⁵

A sirató a leány, illetőleg a legény kiválásának ünnepe leány-, vagy legénytársai közül. Amint a székely katolikusok mondják: „vigassággal siratják“ őket, mert elvesztették sors-közösségükből.⁴⁶ Ezért Kalotaszegen bölcs tanácsokkal látják el a kilépő legényt és leányt.⁴⁷ Börvelyben a cigány búcsúnótát híz s a vőlegény elbúcsúztatja a menyasszonyt leánypajtásaitól.⁴⁸ Szucsákon a násznagy búcsúztatja ki a vőlegényt és a menyasszonyt a fiatalság közül. Elmondja, hogy a két fiatal most kilép közülök, komoly élethez kezd, megköszöni nevükben az irántuk tanúsított barátságot s végül kívánja, hogy akik már erre a lépésre érettek, kövessék példájukat.⁴⁹ Magyarlapádon temetésszerű, de alapjában kómikus szertartással búcsúztatják a legényt. Deszkára fektetve kinyújtóztatják, kezé-hez fabábút kötnek s beviszik a szoba közepére. A cigány gyász-hoz illő szomorú nótákat játszik fejénél. A legény a zene üte-mére lassankint mozgatni kezdi lábát s kezével a fabábút a deszka oldalához ütögeti; gyorsabb ütemre gyorsul a mozgás is, végre felugrik, összeüti bokáját és nagyot rikkantva járja végig szaporáját.⁵⁰

A lányok búcsúja leánytársaiktól néhol a templomban folyik le. Hétfaluban az összehívott lányok ünnepi öltönyük-ben jelennek meg a férjhezmenő lány lakásán; odamegy a vő-legény nővére vagy közeli nőrokona is és ennek vezetése alatt csoportosan vonulnak harangozás után a templomba. Ugyan-így mennek majd vecsernyére is, amelynek végén a lelkész a

menyasszonyt elbúcsúztatja az ifjúságtól, leánytársaságától és barátánőtől.⁵¹ A tiszapolgári palócoknál a menyasszony esküvője előtti vasárnap délután litániára menetkor a templom ajtajában csókkal búcsúzik el leánybarátánőtől.⁵²

Sok helyen egyúttal ez a leánybúcsú a csigacsinálás kalákás alkalma is. A csigatészta készítés u. i. igen fontos része a lakodalmi előkészületnek. Feljegyzéseink arra mutatnak, hogy a csigaleves a lakodalmi ebédnek elmaradhatatlan tartozéka az ország bizonyos területein, sőt régi feljegyzések szerint csak a lakodalomra készítették.

A szokás neve nem mindenütt egyező. Debrecenben,⁵³ Földesen,⁵⁴ a Nyírségen⁵⁵ csigataposás-nak nevezik, Földesen⁵⁶ csigavigtaposás-nak is, Hajduhadházán⁵⁷ csigapergető-nek, a Nyírségen és Tiszabüdön⁵⁸ huszká-nak, másutt általában csigacsinálás a neve, vagy pedig nincs közelebbi elnevezése.

A csigacsinálás napja Albison egy-két héttel a lakodalom előtt,⁵⁹ ugyanígy az Alföldön is,⁶⁰ — Veszprém megye református népénél⁶¹ s a palócoknál⁶² a lagzi előtt két nappal, Földesen a hívogatás napján,⁶³ másutt a lakodalom előtti vasárnap,⁶⁴ a Hajduságban két-három egymásután következő vasárnap,⁶⁵ néhol a lakodalom előtti nap délutánján,⁶⁶ Kisgyőrön a lakodalom napján⁶⁷ tartják. Igen érdekes jelenség s egyben — más bizonyítékok mellett — a kézfogónak a lakodalommal egyenlő jelentőségére mutat az a körülmény, hogy Debrecenben a kézfogó előtt is van csigakészítés.⁶⁸

Néhol külön hívják meg a szereplőket,⁶⁹ így pl. Nagyszalontán a kis vőfély hívja össze a segítő lányokat.⁷⁰ A csigakészítésben általános meghatározással asszonyok (rokon-, szomszéd-, ismerős asszonyok) és leányok vesznek részt; néhol azonban csak leányok,⁷¹ Nagyszalontán pl. az ú. n. csigacsináló lányok, akik fehér kötőjükben viszik a csigatészta készítéséhez szükséges ajándéktojásokat és hónuk alatt a bordát.⁷² Ez az ajándékvitel szokásos még Kisgyőrön és Tószegen is. Debreceni leírás szerint teljes munkamegosztással dolgoznak: az egyik asszony gyúrja, a másik nyújtja, a harmadik vágja a tésztát, a jókedvű leánysereg pedig a bordákon csinálja a levescsigát; a kész tésztát aztán rostán tűz felett szárítják.⁷³

A csigakészítést a legtöbb helyen lakomával fejezik be. Amint egy földesi leírásból tudjuk: estefelé beköszönnek a férfiak s a meghívott legények is és a háziak jóltartják őket valami „hirtelenlett“ vacsorával. Étkezés után nekiállnak „eltaposni a

csigát": táncolnak.⁷⁴ Más leírásból megtudjuk a lakoma szokásos étrendjét is: csigaleves, pörköltkrumpli, kalács és bor.⁷⁵ Az Alföldön a csigakészítés alatt az asszonyok néhol öt-hat akó bort is megittak. (!)⁷⁶ A cserhádi járásban a munka végeztével táncra perdülnek ez a *konyhatánc*, amelynek cigányos költségeit a lányok fedezik.⁷⁷

Kisgyőrben a menyasszony vőfélyét röviden *csigacsínáló*-nak nevezik; ez u. i. így jelenti be a meghívást: „Itt volt a csigacsínáló!” Akihez nem a csigacsínáló megy el, hanem csak a vőlegényes ház vőfélye, az akár otthon is maradhat, mert nem lesz szívesen látott vendég.⁷⁸

A leányok s legények köréből kiválás jelentős esemény, hiszen a házások életkorcsoportjába való átlépés új és fontos kötelességek elé állítja az embert. A magyar szokásból az ilyenkor mindenütt szokásos mágikus, gonoszűző szokások szinte teljesen hiányoznak. Komoly elbúcsúzás ez a gondtalan fiataloktól, csak erdélyi elnevezése: „sirató” emlékeztet szomorú voltára, mert ténylegesen „vigassággal siratják” őket. Természetesen, mint minden szokásban, itt is számtalan keveredést, elcsúszást találunk: Ilyen pl. az álsruhas alakok bemutatása a menyasszony helyett, az utasok képében való szálláskérés; a magyarlapádi temetésszerű játék pedig a téltemetés szokásából került ide. A templomban történő búcsú pedig kétségtelenül az egyház beavatkozása.

A szokás legrészletesebben Erdélyben tartotta fenn magát, az ország más részéből csak szórványos adataink vannak, de teljesen itt sem ismeretlen. A főképp Tiszántúl szokásos csigataposás pedig minden valószínűség szerint kalákás mulatsággal egybekötött leánybúcsú.

Szendrey Ákos.

¹ Népünk és Nyelvünk 3:211 és 263; v. ö. még „A népi ruházkodás életkorjelző jelentősége” c. dolgozatomat (Ethn. 42:76), amelyben többek közt a leányból asszonnyá, legényből férfivé való átmenet viseletbeli változásának jelentőségét ismertettem. — ² Jankó J., Torda, Aranyosszék, Torockó magyar népe 214, Orbán Balázs, Székelyföld 5:222., Kővári, Magyarország és Erdély képekben 3:138. — ³ Domonkos P. Péter, A moldvai magyarság 131., Nyr. 30:176., Erdélyi Múzeum 35:156., Rubinyi M., Tanulmányok a moldvai csángók nyelvjárásáról 25. — ⁴ Erd. Múz. 35:156. — ⁵ Vasárnapi Ujság 1864. 29., Réső, Magyarországi Népszokások 32, Bak-say S., Összegyűjtött irodalmi dolgozatai 3:43. — ⁶ Gunda Béla gy. — ⁷ sfj. — ⁸ Honderű 1845. 1. 14. sz., Réső 102. — ⁹ Földr. Közl. 18:240. — ¹⁰ Szabolcs vm. mon. 172. — ¹¹ Kolumbán L., A hétfalusi csángók. 53. — ¹² Szilágyi 272. — ¹³ Réső 283. — ¹⁴ Orbán 1:99. — ¹⁵ sfj. — ¹⁶ Nagykőrösi Hírlap 1914. 14. sz. — ¹⁷ Jankó, Kalotaszeg 147. — ¹⁸ Kolumbán 53. — ¹⁹ Orbán 1:99. — ²⁰ Tudománytár 1834. II. 221. — ²¹ Erdély Népei 3:26. — ²² A. M. Birkbeck, Rural and historical gleanings from eastern

Europe. London. 1854. 274. — ²³ Tudománytár 1834. II. 221. — ²⁴ Orbán 1: 99. — ²⁵ Erdély Népei 3: 26. — ²⁶ Kádár J.: Szolnok-Doboka vm. mon. 2: 553. — ²⁷ Jankó 214., Erdély 3: 188. — ²⁸ Népr. Ért. 7: 5. — ²⁹ Kádár 2: 553. — ³⁰ Lázár 80. — ³¹ Jankó 147. — ³² Jankó 214., Erdély 3: 183. — ³³ Erdély 6: 54. — ³⁴ Kádár 2: 553. — ³⁵ Orbán 1: 99. — ³⁶ Nagykőrösi Hírlap 1914. 37. évf. — ³⁷ Felsődunatáj, Honderű 1845. 1: 14. sz., Rész 102, Csepelsziget, Földr. Közl. 18: 240., Magyardecse, Kádár 2: 553. — ³⁸ Jankó 214., Erdély 3: 183. — ³⁹ Nagykőrösi Hírlap 1914. 37. évf. — ⁴⁰ Kádár 2: 553. ⁴¹ Lázár 80. — ⁴² Jankó 147. — ⁴³ Lázár 80. — ⁴⁴ Vasárnapi Ujs. 1864. 29., Rész 32., Baksay 3: 43. — ⁴⁵ Lukácsy Imre, Ormánásgy népe. 25. — ⁴⁶ Regélő István bácsi 192., — ⁴⁷ Erdély 15: 178. — ⁴⁸ Czirbusz Géza gyűjt. — ⁴⁹ Erd. Nép. 3: 26. — ⁵⁰ Lázár 80. — ⁵¹ Kolumbán 53. — ⁵² Szabolcs vm. mon. 172. — ⁵³ Zelizy 283. — ⁵⁴ Ethn. 42: 98 és sfj. — ⁵⁵ Szabolcs vm. mon. 163. — ⁵⁶ Ethn. 42: 98. — ⁵⁷ Am Urquell 1894: 288. — ⁵⁸ Szabolcs vm. mon. 163 és 174. — ⁵⁹ sfj. — ⁶⁰ Baksay 3: 50. — ⁶¹ Dunántúli Protestáns Lapok 15: 449. — ⁶² Ethn. 5: 41. — ⁶³ sfj. — ⁶⁴ Hajdúhadház, Am Urquell 1894: 288., Nyírség, Szabolcs vm. mon. 163., Sárrét, Osváth 38., Kiskunhalas, Ethn. 1 384., Pest vm. mon. 2: 11., Balatonmellék, Jankó 388. — ⁶⁵ sfj. — ⁶⁶ Földes, Ethn. 42: 98., Tiszabüd, Szabolcs vm. mon. 174., Szalonta, Móczár 207., Cserhádi járás, Abaujm., Ethn. 42: 35. — ⁶⁷ Bp. H. 1929. 151. sz. — ⁶⁸ Zelizy 283. — ⁶⁹ Földes, Ethn. 42: 98., Kisgyőr, BpH. 1929. 151. sz., Ethn. 42: 35., Tószeg, sfj. — ⁷⁰ Móczár 207. — ⁷¹ Nagyszénás, Gunda B. gy., Abaujm. Cserhádi járás, Ethn. 9: 132. — ⁷² Móczár 207. — ⁷³ Zelizy 283. — ⁷⁴ Ethn. 42: 98. — ⁷⁵ uo. sfj. — ⁷⁶ Rész 33., Vas. Ujs. 1864: 29. — ⁷⁷ Ethn. 9: 132., vö. még Debrecen, Zelizy 283., Hajdúság sfj., Nyírség, Tiszabüd, Szabolcs vm. mon. 163 és 174., Tószeg sfj., Sárrét, Osváth 38. — ⁷⁸ Ethn. 42: 35.

(*Deutscher Auszug*) — **Die Beweinung.** So wird gewöhnlich das fröhliche Fest der Ausscheidung der Verlobten aus ihrer Altersklasse genannt. Es ist besonders in Siebenbürgen im Brauche. In einigen Gegenden ist es noch mit gemeinschaftlichen Vorbereitungen zur Hochzeit (Schnecken-teigverfertigung) verknüpft, und einigemal gibt es bei diesem Fest auch Vermengungen mit Elementen anderer Bräuche.

Színül teljes

Összehasonlító mondattanunknak talán a határozókról szóló része az, amellyel eddig legtúzetesebben foglalkoztak. Igaz ugyan, hogy éppen a határozók körében különösen sűrűn érvényesülnek analógiás hatások, gyakori ezen a téren az idegen szerkezetek hatása is, azonfelül számolni kell azzal is, hogy szerkezetek egyezése egymással rokon nyelvekben is az észjárás azonosságán is alapulhat anélkül, hogy az egyező szerkezetek egymással genetikus kapcsolatban lennének; mégis az úgyszólván valamennyi rokon nyelvre is kiterjedő beható mondattani tanulmányoknak eredményeül az ősrégi egyező határozós szerkezetek egész sorának feltárását vártuk. Annál meglepőbb volt, hogy Klemm Antal is, Kertész Manó is egyöntetűen kénytelen volt megállapítani, hogy „a határozó viszonyok